

НАЦІОНАЛЬНА ПРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ім. ЯРОСЛАВА МУДРОГО

На правах рукопису

ГУТОРОВА
Наталія Олександрівна

Вчинення злочину організованою групою осіб
(КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Фах 12.00.08 – Кримінальне право та
кримінологія; кримі-
нально-виконавче
право.

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
примичних наук

Харків - 1996

00477115 (P)

копис.

дні кримінального права та
кримінологічного факультету університету внутрішніх справ МВС України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Академії правових наук України, заслужений
діяч юридичних та технічних наук ПАНОВ Микола Іванович.

Офіційні опоненти:

1. Доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України СВИТЛОВ Олександр Якович
2. Доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України БОРИСОВ Вячеслав Іванович

Провідна організація: Юридичний інститут Одеського
державного університету

Захист відбудеться 17 вересня 1996 року о 14 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради.....в
Національній юридичній академії України ім. Ярослава Мудрого
(310024 м.Харків, вул. Пушкінська 77).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної
юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. (310024
м.Харків, вул. Пушкінська 77).

Автореферат розіслано 16 "___" серпня 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук,
професор

В.П. Бітяк

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми дослідження. Проблема боротьби з організованою злочинністю - одним із найбільш негативних соціальних явищ сучасності - є дуже важливою і складною для суспільства та держави. Організована злочинність створює загрозу для самої держави, адже в структурі суспільства існують організаційно згуртовані та цілеспрямовані діючі кримінальні об'єднання. Вони стають на перешкоді проведенню не тільки кримінально-правової, але й соціально-економічної політики держави. Організовані злочинні групи вдаються до будь-яких злочинних дій, у тому числі й до насильницьких, збройних, посягають на особу, права та свободу громадян, підривають економіку та порушують правопорядок, утруднюють нормальне функціонування влади. Дану обставину особливо підкреслив Президент України Л.М.Кучма на розширеному засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю 30 січня 1995 р. (1)

За останні роки спостерігається зростання кількості злочинів, вчинених організованими групами. Так, за даними МВС України в 1995 р. було виявлено 871 організовану злочинну групу, що в 3,4 рази більше, ніж у 1991 р. Організовані групи в 1995 р. було скоєно 3556 злочинів, серед яких 2440 (68,5%) є тяжкими. Цим і пояснюється та пильна увага, яка приділяється проблемі боротьби з організованою злочинністю як з боку держави, її владних структур, так і з боку наукових закладів та їх працівників, засобів масової інформації.

1. Кучма Л.М. Виступ на розширеному засіданні Координаційного комітету при Президенті України по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. //Голос України. 1995. № 20 (1020).

політиків. Проте проведена до цього часу робота навряд чи можна визнати достатньою. У діючому Кримінальному кодексі України (1) кримінальна відповідальність за вчинення злочину організованою групою осіб передбачена статтями 41 п.2, 69, 69-1, 70, 70-1 ч.3, 80-1 ч.2, 86-2 ч.3, 144 ч.3, 154 ч.3, 155-6 ч.2, 155-7 ч.3, 187-6, 229-1 ч.3, 229-7 ч.3, 229-19 ч.3, 229-20 ч.3. Застосування на практиці цих норм викликає серйозні труднощі. Тим часом ні в чинному законодавстві, ні в наукових розробках немає досить чіткого й повного визначення організованої злочинної групи. Не опрацьовані з необхідною науковою обґрунтованістю питання кримінально-правового значення вчинення злочинів організованою групою осіб. У зв'язку з цим не вирішується багато організаційно-правових питань боротьби з організованою злочинністю, немає достатньо чітких уявлень про дану проблему і в кримінологічних дослідженнях. Усе зазначене й зумовило вибір теми наукового дослідження.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Проблема вчинення злочину організованою групою осіб порушувалася та розглядалася в працях В.О.Алексєєва, Ф.Г.Бурчана, Р.Р.Галіакбарова, П.І.Гришасєва, П.Ф.Гришаніна, М.Д.Дурманова, А.Ф.Зелинського, М.Г.Іванова, М.І.Ковальова, Г.О.Кригера, П.С.Матішевського, В.М.Ошерова, П.Ф.Тельнова, А.Н.Трайніна, О.М.Царегородцева, М.Д.Шаргородського, М.О.Шнейдера та інших учених, головним чином у зв'язку з розробкою форми співучасті або при аналізі окремих інститутів та норм Особливої частини кримінального права. Разом з тим спеціальні наукові дослідження, присвячені кримінально-пра-

вовому аспекту вчинення злочину не проводилися. Таким чином, проблема вчинення злочину організованою групою осіб у її кримінально-правовому аспекті недостатньо опрацьована. Спеціальні монографічні та дисертаційні дослідження щодо цієї проблеми відсутні.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є проблема кримінальної відповідальності за вчинення злочинів організованою групою осіб у її науковому та практичному аспектах, предметом - чинне кримінальне законодавство, яке регулює відповідальність за вчинення злочину організованою групою осіб, практика його застосування, система наукових поглядів та розробок щодо даної проблеми.

Мета та головні завдання дослідження. Метою дослідження є розробка проблеми вчинення злочину організованою групою осіб в її кримінально-правовому аспекті. З урахуванням цього були поставлені такі основні завдання: 1) визначити місце організованої злочинної групи в системі норм та інститутів кримінального права і розкрити загальні ознаки співучасті; 2) виробити кримінально-правове поняття організованої злочинної групи, визначити її об'єктивні та суб'єктивні ознаки; установити кримінально-правове значення вчинення злочину організованою групою осіб, сформулювати та обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення в цій частині кримінального законодавства та практики його застосування.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання. Застосовувалися окремо-наукові методи пізнання: історичний, порівняльний та системно-структурний.

Дисертантом була вивчена судова практика народних судів Харківської області, вибірково судова практика інших регіонів України протягом 1975-1995 років (усього більше

300-ти кримінальних справ) та опублікована практика Верховного Суду України.

Правову базу дослідження становили чинне кримінальне законодавство України, нормативні акти інших галузей права, положення Міжнародних конвенцій з питань боротьби з організованим злочинством та корупцією. Використано наукові праці з загальної теорії права та окремих галузей права, праці з кримінології, психології та соціології.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вона являє собою перше в кримінально-правовій науці України спеціальне дослідження проблеми вчинення злочину організованою групою осіб.

Конкретний внесок дисертанта в розробку наукових результатів полягає в тому, що ним особисто обґрунтована низка нових положень, які мають значення для науки і практики та виносяться на захист:

1. Пропонується доповнити КК статтею 19-1, яка визначає поняття організованої злочинної групи та межі кримінальної відповідальності її учасників.

2. Обґрунтовується висновок про те, що організована злочинна група, що належить до інституту співучасті в злочині як одна з його форм, повинна бути регламентована нормами Загальної частини та поширювати свою дію на всі випадки вчинення злочинів організованою групою осіб - і передбачених нормами Особливої частини КК як ознака основного або кваліфікованого складу злочину, і не передбачених як таких.

3. Пропонується поділяти співучасть на форми залежно від критеріїв, похідних від найважливішої ознаки співучасті - "спільне вчинення злочину групою осіб". До них (як до

об'єктивних ознак) автор пропонує відносити: роль співучасників у спільно вчиненому злочині та їх об'єднаність, тобто ступінь стабільності суб'єктивних зв'язків між ними. Залежно від ролі співучасників у спільно вчиненому злочині виділяються такі форми співучасті, як співвиконавство та співучасть у вузькому розумінні цього слова, а залежно від об'єднаності - співучасть без попереднього порозуміння, співучасть з попередніх порозумінням та вчинення злочину організованою групою осіб. Як підвид останньої форми виділяється співучасть особливого роду - злочинне співтовариство, під яким розуміється вчинення злочину організованою групою осіб, спеціально передбачене в нормах Особливої частини Кримінального кодексу як самостійний склад злочину (ст. 69, 69-1, 187-6 КК).

4. На підставі проведеного дослідження співучасті, аналізу її поняття, ознак і форм розроблено поняття "організована злочинна група" як важлива складова більш загального поняття - "вчинення злочину організованою групою осіб", визначено її об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Під об'єктивними ознаками організованої злочинної групи пропонується розуміти: а) множинність учасників; б) спільність участі в групі; в) зорганізованість; г) стійкість. Під суб'єктивними ознаками такої групи розуміється умисна спільна участь у злочинній групі, яка зорганізувалася для вчинення одного або декількох умисних злочинів. Вироблено поняття учасника організованої злочинної групи.

5. З'ясовано кримінально-правове значення вчинення злочину організованою групою осіб як інституту Загальної та Інституту Особливої частин кримінального права.

6. Обґрунтовується висновок про необхідність диференційованої відповідальності учасників організованої злочинної групи залежно від ролі, яку виконує кожний з них у злочинній діяльності групи. Пропонується установити рівні межі кримінальної відповідальності організаторів злочинних груп та пособників, які підтримують функціонування (у тому числі й здійснюють фінансування) та забезпечують безпеку таких груп. Інші учасники організованої злочинної групи повинні відповідати лише за ті злочини, у вчиненні яких вони брали участь у складі групи.

7. Обґрунтовується положення, що створення організованої злочинної групи як злочинного співтовариства (ст. 69, 69-1, 167-6 КК) не є одноактним діянням, а являє собою відносно тривалі процеси підбору співучасників, планування злочинної діяльності тощо. У зв'язку з цим пропонується створення злочинного співтовариства вважати закінченим, коли між його учасниками досягнуто згоди щодо заняття злочинною діяльністю в цілому, сплановано вчинення хоча б першого із злочинів і для його практичного здійснення підібрано достатню кількість співучасників, сил та засобів.

8. Доводиться, що добровільна відмова учасника злочинного співтовариства, наприклад банди, можлива до моменту фактичного створення організованої злочинної групи, а добровільна відмова учасника організованої групи, що не є злочинним співтовариством, можлива до моменту закінчення злочину, для вчинення якого створено групу.

9. Обґрунтовується доцільність звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вступила в організовану злочинну групу (учасник групи), проте не вчинила в її складі злочинів і добровільно заявила про існування та-

кої групи органам влади; у тому числі й у випадках, коли саме створення організованої злочинної групи передбачено як закінчений злочин (ст. 69, 69-1, 187-6 КК), у зв'язку з цим пропонується доповнити відповідною нормою ст. 69 та 69-1 КК.

10. Вноситься пропозиція про необхідність доповнення ряду статей Особливої частини КК (передбачаючих відповідальність головним чином за корисливі та корисливо-насильницькі злочини) такою кваліфікуючою ознакою, як "вчинення злочину організованою групою".

Теоретична та практична значущість дослідження полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть використовуватися: а) у галузі науково-дослідній - дисертація може стати матеріалом для подальшого опрацювання загальних і спеціальних питань кримінальної відповідальності за вчинення злочинів організованою групою осіб; б) у правотворчості - висновки та пропозиції дисертації можуть бути використані при підготовці проекту Кримінального кодексу України; у правозастосуванні - рекомендації, обгрунтовані в дисертації, мають за мету вдосконалення практики застосування норм КК, які передбачають відповідальність за вчинення злочинів організованою групою осіб; г) у навчальному процесі - положення та висновки дисертації можуть бути використані при підготовці відповідної навчально-методичної літератури, а також у науково-дослідній роботі студентів.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення дисертації і рекомендації викладено у трьох наукових публікаціях автора, а також обговорено на науково-практичних конференціях (1993, 1994, 1995, 1996 рр.), на засіданні "Круглого столу з питань запобігання господарським злочинам економічними та правовими засобами у м. Донецьку в

1995 р., а також на VI Міжнародній конференції з питань боротьби з організованою злочинністю в м. Києві. Одержані дисертантом результати використовуються в навчальному процесі Університету внутрішніх справ у лекціях та на семінарських і практичних заняттях з кримінального права. За результатами роботи підготовлено доповідну записку до Верховної Ради України з обґрунтуванням необхідності внесення змін та доповнень до чинного КК.

Структура дисертації. Відповідно до завдання, мети, предмета та логіки дослідження дисертація складається із вступу, трьох глав, що включають сім параграфів, та висновку. У додатку до дисертації містяться список використаної літератури та нормативних актів, а також таблиці, підготовлені за результатами аналізу нормативної регламентації вчинення злочину організованою групою осіб та аналізу кримінальних справ про вчинення злочину організованою групою осіб.

Зміст роботи

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначаються цілі дисертації, її методологічна основа, наукова новизна та практична значущість, апробація і структура.

Глава I "Вчинення злочину організованою групою осіб як форма співучасті" містить три параграфи. У параграфі I "Вчинення злочину організованою групою осіб у системі норм та Інститутів кримінального права України (постановка проблеми)" автор приходить до висновку, що норма загальної частини про співучасть (ст. 19 КК) має загальний "наскрізний" характер і поширює свою дію на всі випадки спільного, умисного вчинення злочину групою осіб, у тому числі й на випадки вчинення зло-

чинів організованою групою. Звідси виходить, що основні та істотні ознаки співучасті властиві для випадків вчинення злочину організованою групою осіб, до якої належить і співучасть особливого роду - злочинне співтовариство (ст. 69, 69-1, 187-6 КК).

У параграфі 2 "Поняття та значення інституту співучасті в злочині" дисертант, розглядаючи поняття співучасті в злочині, до його об'єктивних ознак відносить множинність суб'єктів та спільність їх участі у вчиненні злочину, а до суб'єктивних - умисний характер діянь співучасників та умисний характер самого вчиненого ними злочину.

Розкриваючи ознаку "множинність суб'єктів", автор вважає, що співучасть має місце лише у випадках, коли у вчиненні злочину брали участь не менше двох осіб фізичних, осудних та тих, що досягли віку кримінальної відповідальності, тобто задовольняючих вимогам ст. 10 КК, і приходять до висновку, що кваліфікація злочину, вчиненого фактичною групою при наявності лише одного належного суб'єкта за нормами КК, що регламентують відповідальність за співучасть у злочині, неприпустима.

Спільність участі у вчиненні злочину як об'єктивна ознака співучасті містить у собі три елементи: 1) вчинення суспільно небезпечного діяння об'єднаними зусиллями всіх співучасників; 2) спрямованість діяльності співучасників на досягнення єдиного злочинного результату - вчинення злочину та 3) наявність причинного зв'язку між діяльністю кожного з співучасників та вчиненням злочину.

З суб'єктивної сторони, співучасть у дисертації трактується як умисна спільна участь у вчиненні умисного злочину. Причому у данному разі має місце взаємна обізнаність

кожного співучасника в тому, що він спільно з іншим(и) співучасником(ами) вчиняє злочин.

На підставі проведеного аналізу визначається співучасть у злочині, під якою розуміється умисна спільна участь двох або більше осіб, яким властиві ознаки суб'єкта злочину, у вчиненні умисного злочину.

У параграфі 3 "Форми співучасті" за основу дослідження автор вибирає філософську категорію "форма" та парну їй категорію "зміст". На підставі цього здійснюється аналіз існуючих у науці кримінального права поглядів на поділ співучасті на форми. Аргументується висновок про те, що поділ співучасті на форми повинен ґрунтуватися на критеріях, які є похідними від основоположної ознаки співучасті - "спільне вчинення злочину групою осіб". До них (як до об'єктивних ознак) автор пропонує відносити: роль співучасників у спільно вчиненому злочині та їх об'єднаність, тобто ступінь стабільності суб'єктивних зв'язків між ними. Залежно від ролі співучасників у спільно вчиненому злочині виділяються такі форми співучасті, як співвиконавство та співучасть у вузькому розумінні цього слова, а залежно від об'єднаності - співучасть без попереднього порозуміння, співучасть з попереднім порозумінням та вчинення злочину організованою групою осіб. Підвидом останньої форми є, на думку автора, співучасть особливого роду - злочинне співтовариство, під яким розуміється вчинення злочину організованою групою осіб, спеціально передбачене в нормах Особливої частини Кримінального кодексу як самостійний склад злочину (ст. 69, 69-1, 187-6 КК).

На підставі проведеного аналізу автор дійшов висновку, що організована злочинна група як самостійна форма спів-

участі, з одного боку, має певну структурну упорядкованість, внутрішню організацію компонентів, які входять до її складу, а з другого - вона є частиною загального поняття, утворюючи разом з іншими формами одне ціле - спільну злочинну діяльність. Тому вона характеризується як загальними ознаками, обов'язковими для спільної злочинної діяльності в цілому (тобто співучасті), так і спеціальними (властивими лише організованій злочинній групі), які й дозволяють виділити її як самостійну класифікаційну одиницю співучасті.

У главі 2 "Поняття організованої злочинної групи" розглядаються об'єктивні ознаки організованої злочинної групи. При цьому автор виходить з того, що поняття "організована злочинна група" має "наскрізний" характер стосовно до всіх випадків вчинення злочину організованою групою осіб. Отже, для констатації факту вчинення злочину організованою групою осіб у всіх випадках необхідно встановити наявність групи осіб, яка була зорганізована для вчинення злочину - організованої злочинної групи.

У параграфі 1 аналізуються об'єктивні ознаки організованої злочинної групи, до числа яких автор відносить: 1) множинність учасників групи; 2) спільність участі в групі, яка була створена для вчинення одного або декількох злочинів; 3) зорганізованість; 4) стійкість.

При характеристиці кількісної ознаки - множинності учасників групи - автор відстоює позицію, що організована група може складатися з двох (як мінімум) і більше осіб, які задовольняють вимогам ст. 10 КК. При цьому обґрунтовується заперечення проти концепції так званого "групового способу", що дає змогу визнати як організовану групу осіб, таку групу, в якій лише одна особа задовольняє вимогам, що ставляться до

суб"єкта злочину. Далі, розкриваючи ознаку "множинність учасників організованої групи", автор робить висновок, що такими учасниками (суб"єктами) можуть бути лише особи фізичні та заперечує проти визнання юридичних осіб суб"єктами злочину, в тому числі й злочинів, вчинених організованою групою осіб.

Аналізуючи ознаку "спільна участь у групі", яка організувалася для вчинення одного або декільких злочинів, автор виділяє три елементи, що властиві даній ознаці: 1) кожен із учасників докладає відповідних зусиль, вносячи свій вклад у злочинну діяльність (або організацію) групи, яка ставить перед собою завдання вчинення злочину (одного або декількох); при цьому кожна особа, що входить у групу, є членом даної групи, тобто її учасником; 2) дії кожного з учасників спрямовані на досягнення спільного, єдиного та неподільного злочинного результату - вчинення злочину; 3) діяльність кожного з учасників групи перебуває у необхідному причинному зв'язку з фактом існування групи та з злочином(нами), який(і) ця група вчиняє.

Характеризуючи перший елемент спільності, автор визнає особливості його прояву стосовно даної форми співучасті таку внутрішню єдність і цілеспрямованість дій її учасників, при якому в цілому групу можна розглядати як єдиний механізм спільного спричинення злочинного результату. Далі в дисертації детально розглянуто питання про роль кожного з учасників організованої групи - організатора, виконавця, підмовника і пособника.

Розроблено поняття учасника організованої злочинної групи, під яким розуміється особа, що створила таку групу для здійснення тривалої злочинної діяльності або вступила до

неї як організатор, виконавець, підмовник або пособник. Під вступом до організованої злочинної групи автор розуміє давання в усній або письмовій формі згоди брати участь у її злочинній діяльності в цілому, яку було прийнято організатором або уповноваженою на це особою, та досягнення хоча б у загальних рисах порозуміння на вчинення принаймні одного (певного) злочину.

Розглядаючи другий елемент спільності, дисертант зазначає, що початок цілеспрямованої діяльності для досягнення злочинного результату - вчинення злочину - переноситься на момент створення організованої злочинної групи.

При дослідженні третього елементу спільності автор визнає обов'язковим при вчиненні злочину організованою групою осіб наявність необхідного причинного зв'язку між діяльністю кожного з її учасників та вчиненням злочину організованою групою в цілому. При цьому початковою ланкою ланцюга причинності є вступ до організованої злочинної групи її учасника, який повинен бути здійснений до початку стадії замаху на злочин.

Зорганізованість як ознака організованої злочинної групи трактується як проведення учасниками групи комплексу організаційно-підготовчих заходів, спрямованих на забезпечення успішної діяльності групи та вчинення нею злочинів (хоча б одного). Ця діяльність об'єктивно виражається у попередньому (до початку вчинення злочину), розподілі ролей між учасниками групи, складанні плану вчинення злочину та ін. У результаті група існує і діє як внутрішньо скоординована спільність (об'єднання) людей, що мають спільну для них мету - вчинення злочину(ів). Така група виступає в ролі об'єднуючого їх чинника.

Стійкість як ознака організованої злочинної групи (як її об'єктивна ознака) розглядається в дисертації через аналіз її кількісних і якісних показників. Кількісний показник стійкості означає наявність попередньої змови учасників організованої злочинної групи на тривалу злочинну діяльність, тобто на неодноразове вчинення злочинів, на вчинення продовжуваного злочину, або в окремих виключних випадках на вчинення простого одиничного злочину, складність підготовки до вчинення якого зумовляє необхідність багатоактної та різнопланової діяльності учасників. Якісний показник стійкості є похідним від кількісного і виражається в певній організаційній спільності її учасників, яка передбачає наявність стійких організаційних форм, ієрархічної структури, стабільних зв'язків між учасниками групи, встановлених на тривалий час, тощо.

У параграфі 2 глави 2 "Суб'єктивні ознаки організованої злочинної групи" автор до їх складу відносить: 1) взаємну обізнаність учасників організованої злочинної групи про спільну злочинну діяльність та 2) наявність умислу при вчиненні умисних злочинів. Під першою ознакою розуміється, що кожний учасник організованої злочинної групи повинен бути обізнаним, що він, перебуваючи в складі організованої злочинної групи, вчиняє (або готує) злочин сумісно з іншими її учасниками. Однак, враховуючи закомплікований у деяких випадках характер діяльності таких груп, окремі їх учасники можуть і не знати всіх інших учасників організованої групи, а також характер їх злочинної діяльності. Тому в дисертації робиться висновок, що мінімальним ступенем психічної спільності для даної форми співучасті є наявність попередньої згоди хоча б між двома її учасниками на тривалу зло-

чинну діяльність.

Переходячи до характеристики умислу учасників організованої злочинної групи, автор відзначає, що умисел учасника організованої злочинної групи як і умисел співучасника взагалі, є двоступеневим, оскільки складається, по-перше, з умислу по відношенню до власних дій (бездіянь), а по-друге, з умислу на вчинення злочину групою в цілому. У більшості випадків умисел учасника організованої злочинної групи є прямий, однак в дисертації припускається і наявність непрямого умислу при визначених умовах. Разом з тим підкреслюється, що умисел організатора, підмовника і пособника щодо власних діянь може бути тільки прямим.

Проведене дослідження дозволяє автору сформулювати поняття організованої злочинної групи: "Організованою визнається стійка група, що складається з двох або більше осіб, які попередньо зорганізувалися для сумісного вчинення одного або кількох злочинів."

Глава 3 "Кримінально-правове значення вчинення злочину організованою групою осіб" складається з двох параграфів. Параграф 1 "Значення вчинення злочину організованою групою осіб як інституту Загальної частини кримінального права" починається з розгляду ключового, на думку автора, питання про підставу кримінальної відповідальності за вчинення злочину організованою групою осіб. Виходячи з детального дослідження, автор робить висновок про те, що підставою кримінальної відповідальності за вчинення злочину організованою групою осіб є наявність у діянні, скоєному винним, ознак складу злочину, який повинен визначатися не тільки статтею Особливої частини КК, але й нормою Загальної частини КК, яка передбачає поняття "вчинення злочину ор-

ганізованою групою осіб”.

Далі автор переходить до вирішення питання про межі кримінальної відповідальності, які залежать від ролі того чи іншого співучасника в організованій злочинній групі: 1) організатори злочинної групи та пособники, які підтримують її функціонування і забезпечують безпеку, відповідають за всі злочини, вчинені учасниками групи, якщо ці злочини входили до завдань діяльності групи й охоплювались їхнім умислом (прямих або непрямих); 2) інші учасники злочинної групи відповідають лише за ті злочини, у вчиненні яких вони брали участь; 3) особи, що не є учасниками організованої злочинної групи, але які брали участь у вчиненні злочину такою групою, відповідають за співучасть у вчиненні злочину організованою групою осіб на підставі ст. 19 КК. При цьому дії учасників організованої злочинної групи додаткової кваліфікації за ст. 19 КК не потребують.

При розгляді здійснення злочину організованою групою осіб як обставини, що обтяжує відповідальність згідно з п.2 ст. 41 КК, автор виходить з того, що дана обставина має бути врахована судом при призначенні покарання лише у випадках, коли вона не включена до статті КК як основна або кваліфікуюча ознака.

Досліджуючи проблему кримінальної відповідальності учасника організованої злочинної групи на різних стадіях вчинення злочину, автор акцентує увагу на понятті та значенні створення такої групи. В дисертації обґрунтовується висновок про те, що створення організованої групи не є одноактним діянням, а являє собою досить тривалі у часі процеси добору учасників групи, розробки цілей її існування, планування злочинної діяльності тощо. На думку автора воно є

закінченим у випадку, коли між учасниками групи досягнуто згоди щодо заняття злочинної діяльності в цілому, сплановано вчинення хоча б першого із злочинів і для його практичного здійснення підбрано достатню кількість співучасників, сил та засобів. Процес створення організованої злочинної групи у вигляді злочинного співтовариства (ст. 69, 69-1 і 187-6 КК) є замахом на злочин (замахом на створення банди, злочинного угруповання засуджених у місцях позбавлення волі, незаконного воєнізованого формування або групи), а після його завершення має місце закінчений склад злочину. В інших випадках створення організованої злочинної групи охоплюється стадією "готування до злочину", і, отже дії винних мають бути кваліфіковані з застосуванням ч.1 ст. 17 КК.

Далі автор переходить до розв'язання проблеми добровільної відмови учасника організованої злочинної групи. Її можливість існує на стадії створення організованої злочинної групи у всіх випадках, а на наступних етапах - лише у випадках, коли закінчення злочину законодавець не пов'язує зі створенням організованої групи.

Однак автор вважає, що таке положення не сприяє боротьбі з організованою злочинністю, викриття організованих злочинних груп. На підставі докладного дослідження обґрунтовується висновок про необхідність передбачити у законі можливість звільнення від кримінальної відповідальності члена злочинного співтовариства який не брав участі у вчиненні таким співтовариством злочину, добровільно заявив органам влади про свою участь у ньому та сприяв його викриттю.

У параграфі 2 глави 3 - "Значення вчинення злочину організованою групою осіб як інституту Особливої частини кримінального права" - автор виходить з того, що вчинення

злочину організованою групою осіб у нормах Особливої частини КК здійснено у двох формах: як необхідна конструктивна ознака основного складу злочину (ст. 69, 69-1, 187-6 КК) та як кваліфікуюча ознака (ст. 86-2 ч.3, 144 ч.3 та ін.)

На підставі цього дисертант, беручи за основу класифікації специфічний кримінально-правовий критерій – конструкцію складів злочинів, які передбачають відповідальність за вчинення злочину організованою групою осіб, виділяє такий її вид, як співучасть особливого роду – злочинне співтовариство, під яким розуміється співучасть у формі організованої групи, передбачена у нормах Особливої частини КК як необхідна ознака основного складу злочину. Ознаками його автор вважає: 1) наявність організованої злочинної групи, передбаченої як необхідний елемент основного складу злочину та 2) констрування за типом так званих усічених складів – момент їхнього закінчення перенесено законодавцем на стадію готування злочину – вони є закінченими вже від моменту створення злочинної групи.

Видами злочинного співтовариства за діючим кримінальним законодавством України є банда, злочинне угруповання у місцях позбалення волі та не передбачене законом воєнізоване формування чи група. Разом з тим аналіз поняття та ознак співучасті особливого роду дають підставу автору погодитися з пропозиціями про введення до Особливої частини КК норми, яка б передбачала відповідальність за створення злочинної організації.

Розглянувши кримінально-правове значення вчинення злочину організованою групою осіб як ознаки кваліфікованого складу злочину, автором внесено пропозицію про доповнення ряду статей Особливої частини КК (передбачавчих

відповідальність, головним чином, за корисливі та корисливо-насильницькі злочини) такою кваліфікуючою ознакою, як "вчинення злочину організованою групою".

У висновку, який завершує дисертацію, пропонується:

1) статтю 19 КК змінити:

- ч.1 доповнити вказівкою на умисний характер злочину, виклавши її у такій редакції: "Співучастю визнається спільна участь двох або більше осіб у вчиненні умисного злочину";

- ч.4 викласти в наступній редакції: "Організатором визнається особа, яка організувала вчинення злочину або керувала його вчиненням, а також особа, яка створила організовану злочинну групу або керувала нею";

- ч. 6 доповнити вказівкою, що пособником може бути й особа, яка "іншими засобами сприяла вчиненню злочину".

2) доповнити КК ст. 19-1, виклавши її у такій редакції:

"Стаття 19-1. Вчинення злочину організованою групою осіб

Злочин визнається вчиненим організованою групою осіб, якщо він був вчинений двома або більше особами, які попередньо зорганізувалися у стійку групу для спільного вчинення одного або кількох злочинів.

Організатори злочинної групи та пособники, які підтримували її функціонування і забезпечували безпеку, відповідають за всі злочини, вчинені учасниками групи, якщо вони входили до завдань її діяльності та охоплювалися їхнім умислом.

Інші учасники злочинної групи відповідають лише за ті злочини, у здійсненні яких вони брали участь".

3) - статтю 69 доповнити частиною 2 такого змісту: "Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вступила до банди, однак не брала участі у вчиненні нею нападів, якщо вона добровільно заявила органам влади про своє

участь у банді та сприяла її викриття”;

4) - статтю 69-1 доповнити частиною 3 такого змісту: "Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вступила до злочинного угруповання засуджених у місцях позбавлення волі, однак яка не брала участі у тероризованні засуджених, що стали на шлях виправлення, і нападах на адміністрацій, якщо вона добровільно заявила органам влади про свою участь у злочинному угрупованні та сприяла його викриття”;

5) - доповнити ряд статей Особливої частини КК(передбачає відповідальність, головним чином, за корисливі та корисливо-насильницькі злочини) такою кваліфікуючою ознакою, як "вчинення злочину організованою групою”.

Основні положення дисертації опубліковані у таких працях:

1. Гуторова Н.О. Громадський порядок і вчинення злочину організованою групою осіб. // Проблеми охорони громадського порядку та вдосконалення законодавства. Харків, Університет внутрішніх справ, 1994. С. 190-192.

2. Гуторова Н.О. Добровільна відмова і звільнення від кримінальної відповідальності учасника організованої злочинної групи. // Проблеми провадження правових реформ в Україні. Зб. статей молодих вчених. Харків, Національна шк. акад. України. 1996. С. 101-106

3. Гуторова Н.А. Освобождение от уголовной ответственности. // Бизнес-информ. 1996. № 16 (188). С. 12-14

Gutorova N.A. Crimes committed by an organized group (criminal-legal aspect). The thesis in the form of manuscript presented for a Candidate of law degree in the specialized field 12.00.08. - criminal law and criminology; criminal-executive law. The National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise. Kharkov, 1996.

The notion of an organized criminal group is considered its objective and subjective features, grounds and limits of criminal responsibility of the organized criminal group members are investigated. The criminal-legal meaning of crime committed by an organized group is established as a part of the General and Special parts of the criminal law. Improvements of the acting criminal law of Ukraine are proposed.

Гуторова Н.А. Совершение преступления организованной группой лиц (уголовно-правовой аспект). Диссертация в виде рукописи на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 - уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого, Харьков, 1996 г.

Защищаются теоретические положения об уголовной ответственности за совершение преступления организованной группой лиц. Определяется место совершения преступления организованной группой лиц в системе норм и институтов уголовного права. Рассматривается понятие организованной преступной группы, исследуются ее объективные и субъективные признаки, основание и пределы уголовной ответственности участников организованной преступной группы. Устанавливается уголовно-правовое значение совершения преступления организованной группой лиц как института Общей части и Особенной части уголовного права. Вносятся предложения по совершенствованию действующего уголовного законодательства Украины.

Ключові слова: співучасть, організована злочинна група, злочинне співтовариство, кримінальна відповідальність

Підпис. до друку 14.08.96 Папір офсет. Друк офсет. Формат 60x90/16 Ум. друк. арк. 1,5. Обл. - Вид. арк. 1,0. Тираж 100 прим. Замовл. 75/2.

Ротапринт Університету внутрішніх справ. 310080, Харків, пр. 50-річчя СРСР, 27

AB 35.384